

Фідря Ю.О.,
к.ю.н., доцент, завідувач кафедри кримінального права і процесу
Волинський національний університет імені Лесі Українки

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ (В АСПЕКТІ СТ. 376 КК УКРАЇНИ)

Незалежність судді – основа його правового статусу, яка має універсальний характер і забезпечується як на міжнародному, так і національному рівні через функціонування відповідної системи гарантій. Відповідно до ст. 126 Основного Закону України незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України [1]. Вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється. Водночас згідно ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання [2].

Заборона втручання в діяльність судді – одна з гарантій його незалежності. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» втручання у здійснення правосуддя забороняється і має наслідком відповідальність, установлену законом [2]. Зокрема, йдеться про ст. 376 КК України, яка встановлює кримінальну відповідальність за втручання в діяльність судових органів. Так, у ст. 376 КК України зазначено: «1. Втручання в будь-якій формі в діяльність судді з метою перешкодити виконанню ним службових обов’язків або добитися винесення неправосудного рішення – карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців. 2. Ті самі дії, якщо вони перешкодили запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила, або вчинені особою з використанням свого службового становища, – караються позбавленням права

обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років» [3].

Способів втручання та впливу на суддів практика знає безліч: психологічний тиск (дзвінки, надсилання повідомлень з вказівками щодо розгляду судових справ, погрозами); публікації негативного характеру в ЗМІ та соцмережах; звернення до правоохоронних органів із заявами про вчинення суддею злочину, фізичний тиск (блокування судді в залі судового засідання, кабінеті, приміщенні суду), проведення мітингів та пікетів перед приміщенням суду, житлом судді, кабінету судді та інші. Більше того, втручання в діяльність судових органів на сьогодні носять системний, добре організований та скоординований характер, що свідчить про мету таких акцій – у незаконний спосіб впливати на правосуддя та протидіяти судам як органам влади у правовій державі.

Незважаючи на суворість заборони, кримінально-правовий механізм забезпечення вказаної гарантії незалежності суддів є вкрай неефективним. Така ситуація складається насамперед через розмитість формулювання диспозиції кримінально-правової норми – «втручання в будь-якій формі...». З огляду на це, видається цілком слушною думка Л. Палюх, яка пропонує в диспозиції ст. 376 КК України більш формалізовано, конкретно визначити, втручання в яких саме формах у діяльність судді становить таку ознаку цього складу кримінального правопорушення, як діяння. Учена вважає, що можливі способи скоєння такого кримінального правопорушення в диспозиції статті 376 КК України слід закріпити у формі відкритого переліку [4, с. 265].

Низьку ефективність гарантії заборони втручання в діяльність судді спричиняють також недоліки у роботі правоохоронних органів, а іноді й відвертий саботаж та затягування розслідування фактів втручання у здійснення правосуддя. Як свідчать дані з Єдиного державного реєстру судових рішень, до кримінальної відповідальності за ст. 376 КК України притягуються одиниці, хоча фактів втручання у суддівську діяльність (як відкритого, так і латентного характеру) більш ніж досить.

Попри серйозність порушень, непоодинокими є випадки звільнення осіб від кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 376 КК України, на підставі ст. 49 КК України у зв'язку із закінченням строків давності та закриття кримінальних проваджень.

Так, згідно обвинувального акта ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4 обвинувачувались в тому, що у відповідь на відмову судді у задоволенні клопотання про негайне звільнення ОСОБА_5 з-під варти висловлювали в усній формі у бік судді критику, образи, вимагали змінити винесене і проголошене рішення і наполягали на звільненні з-під варти ОСОБА_5, а також шляхом блокування входних дверей до залу судових засідань, створювали перешкоди судді та голові цього суду в можливості виходу з зали судових засідань близько 21 години. Такі дії ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4 органом досудового розслідування кваліфіковані за ч. 1 ст. 376 КК України, як втручання в будь-якій формі в діяльність судді з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків та добитися винесення неправосудного рішення. Однак ухвалою Золотоніського міськрайонного суду Черкаської області, яку Черкаський апеляційний суд залишив без змін, вказаних осіб було звільнено від кримінальної відповідальності на підставі ст. 49 КК України у зв'язку із закінченням строків давності та закрито кримінальне провадження щодо них [5].

Досить часто повідомлення суддів про втручання, як і звернення Вищої ради правосуддя щодо надання інформації про розкриття та розслідування злочинів проти суддів, залишаються без належного реагування з боку Генерального прокурора. Хоча такі повідомлення є важливим інструментом захисту та своєрідним індикатором стану забезпечення незалежності суддів.

Таким чином, не завжди гарантійний механізм незалежності суддів (у тому числі, і його кримінально-правова складова) функціонує чітко й злагоджено: через різні причини політичного, соціально-економічного, правового, ідеологічного характеру він дає збої. Це, у свою чергу, негативно впливає на усі сфери державного та суспільного життя, адже ставить під загрозу реалізацію судовою владою надважливого завдання – забезпечення кожному права на справедливий

суд та повагу до інших прав і свобод шляхом здійснення правосуддя на основі Конституції і законів України та на засадах верховенства права.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.06.2021)
2. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» від 0.06.2016 року № 1402-VIII. Дата оновлення: 16.06.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 14.06.2021)
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Дата оновлення: 23.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.06.2021)
4. Палюх Л. Проблеми регламентації ознак об'єктивної сторони складу злочину «Втручання в діяльність судових органів». *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №5. С. 262-266.
5. Ухвала Черкаського апеляційного суду від 9 червня 2020 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89844015> (дата звернення 14.06.2021).

Чугаєвська А.В.,

к.ю.н., старший викладач кафедри конституційного та кримінального права
ННІ «Юридичний інститут «Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана»

ЩОДО ПИТАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ВИКРИВАЧА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Законом України «Про запобігання корупції» [1] в 2014 році вперше було запроваджено поняття «викривач» в чинне законодавство.

1 січня 2020 року набрав чинності ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» [2] яким введено